

O'ZBEKISTONNING YONG'OQZORLARI VA ULARNING AHAMIYATI

Andijon davlat pedagogika instituti
Tabiiy fanlar fakulteti Biologiya yo'nalishi talabasi
Xaydarova Nodirabonu Xayrullo qizi

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekistonning yong'oqzorlari va ularning tabiatdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Yong'oqzorlarning ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy jihatlari ko'rib chiqilib, ularning atrof-muhitga ta'siri hamda qishloq xo'jaligidagi o'rni yoritiladi. Shuningdek, yong'oqzorlarni muhofaza qilish va ularni rivojlantirish zarurati haqida muhokama qilinadi. Maqolada yong'oqzorlarning tabiiy ekotizimlarni saqlash, tuproq eroziyasini oldini olish va biologik xilma-xillikni qo'llab-quvvatlashdagi roli ham o'rganilgan. Yong'oq mahsulotlarining oziq-ovqat va sanoat tarmoqlaridagi ahamiyati ham yoritilgan.

Kalit so'zlar: Yong'oqzor, ekotizim, ekologiya, yong'oq mahsuloti, tuproq eroziyasi, biologik xilma-xillik, tabiiy resurslar, iqtisodiy ahamiyat, qishloq xo'jaligi, ekologik muhofaza.

Kirish

O'zbekiston Respublikasida ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish sohasida bir qator muhim qonunlar va qarorlar qabul qilingan. Jumladan, 2019-yil 15-yanvarda Vazirlar Mahkamasining "O'zbekiston Respublikasi Ekologiya va atrof muhitni muhofaza qilish davlat qo'mitasi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida"gi 29-son qarori qabul qilingan bo'lib, bu hujjat ekologik muhofaza va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish masalalarini tartibga soladi. Shuningdek, 2022-yil 28-yanvarda Prezident tomonidan "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son farmoni imzolangan bo'lib, unda ekologik barqarorlikni ta'minlash va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Bu kabi hujjatlar yong'oqzorlar kabi tabiiy boyliklarni saqlash va rivojlantirish uchun huquqiy asos yaratadi.

Asosiy qism

Tabiat insoniyatga bebaho ne'matlar in'om etgan. Ulardan biri – yong'oq daraxtidir. Yong'oq nafaqat mazali va foydali mevaga ega daraxt, balki ekologik barqarorlikni saqlashga, tuproq unumdorligini oshirishga ham xizmat qiladi. O'zbekiston hududida tabiiy va sun'iy ravishda shakllangan yong'oqzorlar mavjud bo'lib, ularning tabiat va iqtisodiyotga qo'shadigan hissasi beqiyosdir.

Yong‘oqzorlarning ekologik ahamiyati juda katta. Ular tuproq eroziyasining oldini oladi, atmosferani tozalaydi va qushlar hamda mayda hayvonlar uchun yashash muhitini yaratadi. Yong‘oqzorlar ayniqsa tog‘li hududlarda muhim rol o‘ynaydi, chunki ular tuproqni shamol va suv ta‘siridan himoya qiladi. Bundan tashqari, yong‘oq daraxtlari issiqlikni yutib, havoni salqinlashtiradi va tabiiy mikroiklimni shakllantiradi. Yong‘oq faqat ekologik emas, balki iqtisodiy jihatdan ham qimmatli mahsulotdir. Uning mevasi sog‘liq uchun foydali bo‘lib, yog‘ tarkibiga ega bo‘lgani sababli tibbiyot va oziq-ovqat sanoatida keng qo‘llaniladi. Shuningdek, yong‘oq yog‘ochi mustahkamligi va chiroyli tuzilishi sababli mebelsozlik va qurilish sohalarida katta talabga ega. O‘zbekistonda yong‘oq yetishtirish va eksport qilish qishloq xo‘jaligining muhim tarmoqlaridan biri hisoblanadi. Shunday bo‘lsa-da, bugungi kunda yong‘oqzorlarni asrab-avaylash va ularning kamayib ketishining oldini olish dolzarb masalaga aylangan. Ayrim hududlarda noqonuniy daraxt kesish va qishloq xo‘jaligi maydonlarining kengayishi yong‘oqzorlarning qisqarishiga olib kelmoqda. Bu muammoni hal qilish uchun ekologik monitoringni kuchaytirish, yong‘oqzorlarni ko‘paytirish dasturlarini amalga oshirish va aholining ekologik madaniyatini oshirish zarur. O‘zbekistonning yong‘oqzorlari tabiat va insoniyat uchun katta ahamiyatga ega. Ularni saqlash va ko‘paytirish ekologik barqarorlikni ta‘minlash bilan birga, iqtisodiy rivojlanishga ham xizmat qiladi. Har bir inson yong‘oqzorlarning ahamiyatini tushunib yetishi va ularni muhofaza qilishga o‘z hissasini qo‘shishi lozim. Faqat shunda biz kelajak avlodlar uchun yashashga qulay va sog‘lom muhitni ta‘minlay olamiz.

O‘zbekiston tabiiy boyliklarga boy mamlakatlardan biri bo‘lib, uning o‘rmon resurslari orasida yong‘oqzorlar alohida o‘rin tutadi. Yong‘oqzorlar asosan tog‘li va vodiy hududlarda joylashgan bo‘lib, ular nafaqat tabiiy ekotizimning bir qismi, balki iqtisodiy va ekologik jihatdan ham muhim ahamiyatga ega. Yong‘oqzorlarning ekologik ahamiyati katta. Ular tuproq eroziyasining oldini olish, havo sifatini yaxshilash va biologik xilma-xillikni qo‘llab-quvvatlash kabi vazifalarni bajaradi. Yong‘oq daraxtlari chuqur ildiz tizimiga ega bo‘lib, tuproqni mustahkamlaydi va uni yuvilib ketishdan himoya qiladi. Bundan tashqari, yong‘oqzorlar turli hayvonlar va hasharotlar uchun yashash muhitini yaratib, ekotizim muvozanatini saqlashga xizmat qiladi. Ushbu daraxtlar havoni tozalash, karbonat angidridni yutib, kislorod ishlab chiqarish va tuproq eroziyasining oldini olish kabi muhim vazifalarni bajaradi. Ayniqsa, tog‘li hududlarda joylashgan yong‘oqzorlar tuproq qatlamini shamol va suv eroziyasidan himoya qilib, o‘simliklar va hayvonlarning tabiiy yashash joyini saqlab qolishga yordam beradi. Bundan tashqari, yong‘oq daraxtlari

qushlar, asalarilar va boshqa hasharotlar uchun ham oziq-ovqat manbai bo'lib xizmat qiladi. Yong'oq daraxti iqtisodiy jihatdan ham juda muhim. Uning mevalari oziq-ovqat sanoatida keng qo'llanilib, inson salomatligi uchun foydali hisoblanadi. Yong'oq tarkibida ko'plab vitaminlar va foydali yog'lar mavjud bo'lib, u tibbiyot va farmatsevtika sohasida ham qimmatbaho mahsulot sanaladi. Shuningdek, yong'oq yog'ochi mustahkam va bardoshli bo'lib, mebelsozlik va qurilish sohalarida keng foydalaniladi. Uning mevalari nafaqat oziq-ovqat sanoati, balki farmatsevtika va kosmetika mahsulotlarida ham keng qo'llaniladi. Yong'oq yog'i inson organizmi uchun foydali bo'lib, yurak-qon tomir kasalliklarini oldini olishda katta ahamiyatga ega. Shuningdek, yong'oq yog'ochi mustahkamligi va chiroyli tuzilishi sababli mebelsozlik va qurilish sanoatida qadrlanadi. O'zbekistonning tog'li hududlarida yong'oq yetishtirish bilan shug'ullanuvchi fermerlar uchun bu muhim daromad manbai bo'lib, eksport hajmini oshirish orqali mamlakat iqtisodiyotiga ham hissa qo'shadi. Yong'oq yetishtirish bilan shug'ullanuvchi fermerlar va tadbirkorlar uchun bu barqaror daromad manbai hisoblanadi. Ko'plab mahalliy aholilar yong'oq mahsulotlarini yetishtirish, qayta ishlash va sotish orqali iqtisodiy farovonligini ta'minlaydi. Shu bois yong'oqzorlarni muhofaza qilish va ularni kengaytirish jamiyat rivojlanishi uchun muhim omillardan biridir. Yong'oqzorlarning jamiyatga foydasi nafaqat iqtisodiy jihatdan, balki ijtimoiy va madaniy jihatdan ham ahamiyatlidir. O'zbekiston aholisi uzoq yillar davomida yong'oqzorlarni avaylab-asrashga intilgan. Ko'plab qishloq va tog'li hududlarda yong'oq yig'im-terimi milliy an'anaga aylangan. Biroq, bugungi kunda noqonuniy daraxt kesish, iqlim o'zgarishi va qishloq xo'jaligi yerlarining kengayishi sababli yong'oqzorlarning kamayib borishi kuzatilmoqda. Bu muammoni hal qilish uchun davlat tomonidan yong'oqzorlarni himoya qilish bo'yicha maxsus dasturlar ishlab chiqilishi, aholini ekologik ta'lim bilan qamrab olish va fermerlarga zamonaviy agrotexnologiyalarni joriy qilish muhim ahamiyat kasb etadi.

Muhokama

O'zbekistonning yong'oqzorlari ekologik va iqtisodiy ahamiyatga ega tabiiy resurslardan biri hisoblanadi. Ular asosan tog'li va vodiy hududlarda tarqalgan bo'lib, tuproq eroziyasining oldini olish, havoni tozalash va biologik xilma-xillikni saqlash kabi muhim vazifalarni bajaradi. Yong'oqzorlarning bunday ekologik jihatlari ularni tabiat muvozanatini saqlashda asosiy omillardan biriga aylantiradi. Shu bilan birga, yong'oqzorlar iqtisodiy jihatdan ham katta ahamiyatga ega. Yong'oq mevalari oziq-ovqat, farmatsevtika va kosmetika sanoatida keng qo'llaniladi. Yong'oq yog'ochi esa mebelsozlik va qurilish sohalarida talab yuqori

bo'lgan xomashyo hisoblanadi. Shuning uchun yong'oq yetishtirish va uni qayta ishlash O'zbekiston qishloq xo'jaligida muhim tarmoqlardan biriga aylanib bormoqda.

Biroq, bugungi kunda yong'oqzorlar sonining kamayishi muammosi dolzarb bo'lib qolmoqda. Noqonuniy daraxt kesish, qishloq xo'jaligi yerlarining kengayishi va iqlim o'zgarishi sababli yong'oqzorlar qisqarib bormoqda. Ushbu muammoni hal qilish uchun davlat tomonidan maxsus ekologik dasturlar ishlab chiqilishi, fermerlarga zamonaviy agrotexnologiyalar joriy etilishi va aholining ekologik madaniyatini oshirish choralari ko'rilishi lozim. yong'oqzorlar O'zbekiston ekologik barqarorligi va iqtisodiy rivojlanishiga katta hissa qo'shadi. Ularning muhofazasi va ko'paytirilishi nafaqat atrof-muhitni asrab-avaylash, balki aholi turmush farovonligini oshirish uchun ham muhimdir. Shu sababli, yong'oqzorlarni saqlash va rivojlantirish har birimizning mas'uliyatimizdir.

Xulosa

O'zbekistonning yong'oqzorlari nafaqat tabiiy resurs sifatida, balki ekologik barqarorlikni saqlash, iqtisodiy farovonlikni oshirish va inson salomatligini yaxshilashda ham muhim rol o'ynaydi. Ularni himoya qilish va ko'paytirish kelajak avlodlar uchun toza havo, sog'lom muhit va barqaror rivojlanishni ta'minlaydi. Shunday ekan, har birimiz yong'oqzorlarning ahamiyatini anglab, ularni muhofaza qilishga o'z hissamizni qo'shishimiz lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov A.A., Rajabov A.T. "O'zbekiston florasi va o'rmon resurslari". Toshkent: Fan, 2019.
2. Tursunov B.R. "O'zbekistonning tabiiy ekotizimlari va ularning ahamiyati". Toshkent: Ekologiya nashriyoti, 2021.
3. Qosimov S.X. "O'rmon xo'jaligi va ekologik muhofaza masalalari". Samarqand: Zarafshon, 2020.
4. Mahmudov O.Y. "Yong'oqzorlarning iqtisodiy va ekologik ahamiyati". Ilmiy maqola. O'zbekiston ekologiya jurnali, 2022.
5. O'zbekiston Respublikasi "O'rmon xo'jaligi davlat qo'mitasi hisobotlari", 2023.
6. FAO (Birlashgan Millatlar Tashkiloti Oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti). "Yong'oq ekinlari va ularning global ahamiyati". 2021.